

Matuszewski, Rafał

"Chrześcijaństwo, tolerancja społeczna i homoseksualność. Geje i lesbijki w Europie Zachodniej od początku ery chrześcijańskiej do XIV wieku", John Boswell, przełożył Jerzy Krzyszpień, Kraków 2006 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 98/3, 476-477

2007

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Następnie omówiony i zinterpretowany został szczególnie wzór przedstawiania hermafrodyty w sztuce, zwany *kallipygos* (nazwa pochodzi od Afrodyty *Kallipygos*, czyli „o pięknych pośladkach”). Autorka analizuje pokrótce także relacje hermafrodyta — Narcyz i pojawienie się typu hermafrodyty w ściennym malarstwie pompejańskim jako „pięknego młodzieńca”.

Najwięcej w sztuce starożytnej znaleźć można przedstawień hermafrodyty w pozycji stojącej, takie wyobrażenie koncentruje bowiem uwagę tak na męskości, jak i kobiecości postaci, co autorka oddała przez tytuł rozdziału „Weibliche Schönheit und männliche Kraft” (s. 65–70). Ostatni rozdział („Wer ist Hermaphroditos?”, s. 70–72) części drugiej podsumowuje wcześniejsze rozdziały pracy.

Trzecia, i w zasadzie najważniejsza, część pracy — katalog (s. 73–154) — zbiera wszystkie antyczne przedstawienia hermafrodyty i podzielona jest według typów przedstawień: *Stehend (außer Anasyromenos-Motiv)*; *Anasyromenos-Motiv (außer Hermen)*; *Hermen*; *Darstellungen im Kallipygos-Bildmuster*; *Sitzend*; *Lagernd (außer Typus Borghese)*; *Der Statuentypus Borghese*; *Inschriften und andere schriftliche Quellen*; *Bildwerke, die wohl irrtümlich als Darstellung des Hermaphroditos angesehen werden*.

Praca Oehmke ma z pewnością znaczenie nie tylko dla badań nad sztuką grecką, zwłaszcza epoki hellenistycznej. Jest to niezwykle ważne narzędzie pracy dla każdego zajmującego się problematyką cielesności, stosunku do ciała i seksualności w starożytności. Najważniejszym jej walorem jest doskonale opracowany katalog z reprodukcjami dzieł antycznych.

Rafał Matuszewski

John Boswell, *Chrześcijaństwo, tolerancja społeczna i homoseksualność. Geje i lesbijki w Europie Zachodniej od początku ery chrześcijańskiej do XIV wieku*, przełożył Jerzy Krzyszyński, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2006, s. 367.

W dwanaście lat po śmierci autora i dwadzieścia sześć lat od oryginalnego wydania ukazuje się polskie tłumaczenie głośnej książki Johna Boswella, traktującej o homoseksualizmie w Europie Zachodniej od początku ery chrześcijańskiej do XIV w.

Książka składa się z czterech zasadniczych części. W pierwszej, „Punkty wyjścia”, Boswell skupił się na przedstawieniu ogólnego rysu zjawiska homoseksualności, opierając się głównie na materiale antycznym, dokonał zdefiniowania podstawowych terminów używanych w książce, takich jak gej, lesbijka, homoseksualność. Jego zdaniem pojęcia te mają wymiar uniwersalny, odnoszą się do każdego społeczeństwa w każdej epoce i można mówić o gejach w wypadku zarówno Aten okresu klasycznego, jak i społeczeństwa średniowiecznego czy nowożytnego. Trzeci rozdział części pierwszej, zatytułowany „Rzym — fundamenty”, poświęcił rzymskiej koncepcji erosa.

W części drugiej, „Tradycja chrześcijańska”, autor przedstawia rys poglądów moralnych i wydarzeń, które nastąpiły już po upadku Cesarstwa Rzymskiego. Dokonuje szczegółowej analizy znaczenia tradycji i interpretacji Pisma przyjętych lub stworzonych, utrwalonych w nauczaniu Kościoła oraz analizuje intelektualne i społeczne uwarunkowania myśli chrześcijańskiej wczesnego okresu na temat homoseksualności. Bada też teologiczne obiekty Ojców Kościoła wobec tego zjawiska.

Cześć trzecia, „Zmieniające się losy”, poświęcona jest już w całości sytuacji osób homoseksualnych w czasach wczesnego i pełnego średniowiecza. Autor przedstawia odrodzenie miast jako istotny element zwiększenia osobistej wolności, rozwoju atmosfery swobody i tolerancji. Prezentuje i analizuje literaturę gejowską i lesbijską okresu pełnego średniowiecza, nazywając zjawisko to „subkulturą ludzi przedkładających własną pleć”.

Ostatnia część pracy, „Wzrost nietolerancji”, stanowi studium zmian społecznych późnego średniowiecza i ich wpływu na postrzeganie ludzi o skłonnościach homoseksualnych.

Książkę wzbogacają i uzupełniają aneksy („Leksykografia i Święty Paweł”, „Teksty i przekład”), a także aneksy do polskiego wydania („Polsko–angielski indeks tytułów tekstów źródłowych” oraz „Księgi biblijne wymienione w tekście i skróty ich tytułów”), materiał ikonograficzny, krótka bibliografia oraz indeksy (terminów greckich i ogólny).

Trzeba stwierdzić, że wydanie książki Boswella jest z pewnością dużym i ważnym wydarzeniem, może się ona stać lekturą nie tylko specjalistów znających przecież oryginał, lecz także szerszych kręgów czytelników, w tym z pewnością studentów, przyczyniając się do wzbogacenia kanonu lektur o mało dotąd w Polsce znaną problematykę. Jednocześnie należy wyrazić żal, że dzieje się to tak późno, kiedy na dodatek trudno podjąć polemikę z nieżyjącym od dawna autorem, którego tezy nie zostały w nauce przyjęte bezkrytycznie. Ponadto jest oczywiste, że badania nad zjawiskiem homoseksualizmu, czy raczej jego społecznym postrzeganiem, ogromnie się od czasów Boswella rozwinęły. Ale pamiętać trzeba, że właśnie ta jego książka, podobnie jak wszelkie z nią polemiki, miała dla tego rozwoju ogromne znaczenie. Z pewnością od dawna już należy, obok pracy Kennetha D o v e r a („Homoseksualizm grecki”), do klasyki naukowej w dziedzinie badań nad seksualnością. Można powiedzieć, że obecnie badanie historyczne społecznych aspektów seksualności nie jest bez znajomości tej książki możliwe.

Rafał Matuszewski

Peter B r o w n, *Ciało i społeczeństwo. Mężczyźni, kobiety i abstynencja seksualna we wczesnym chrześcijaństwie*, tłum. I. K a n i a, Wydawnictwo Homini, Kraków 2006, s. 518.

Wydane w 1986 r., klasyczne już dzieło Petera B r o w n a jest dobrze znane badaczom chrześcijaństwa późnoantycznego oraz wszystkim zainteresowanym kształtowaniem się w chrześcijaństwie poglądów na kwestie płciowości. Po dwudziestu latach książka doczekała się polskiego tłumaczenia — zawdzięczamy je krakowskiemu wydawnictwu Homini, którego zasługi w przybliżaniu polskiemu czytelnikowi osiągnięć światowej humanistyki ostatnich dziesięcioleci warte są podkreślenia.

Dzieło Browna jest wnikliwą analizą kształtowania się i rozwoju praktyki trwałego wyrzeczenia się pożycia płciowego we wczesnym chrześcijaństwie. Autor rozpoczyna swe rozważania od przedstawienia wizji seksualności, jaka dominowała w kręgach pogańskich w II w. n.e. Wszystko po to, aby pokazać, że „kwestię wyrzeczenia seksualnego opracowano w kręgach chrześcijańskich jako dramatyczną alternatywę dla moralnego i społecznego ładu”. Następnie wraca do czasów Chrystusa